

Архіваріус

Інформаційний вісник Державного архіву Тернопільської області

Сьогодні у випуску:

«ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ НАУЦІ»

В Держархіві Тернопільської області відкрилася виставка «Життя, віддане науці», присвячена 100-річчю від дня народження професора, відомого колекціонера екслібрисів, книжкової графіки Бергера Еммануїла Наумовича.

>> 3 ст.

«НА АСКОЛЬДОВІЙ МОГИЛІ - УКРАЇНСЬКИЙ ЦВІТ»

29 січня 1918 року на залізничній станції Крути відбувся легендарний бій куреня українських юнкерів, 1-ої старшинської школи ім. Б.Хмельницького та сотні студентів і гімназистів січового-стрілецького студентського куреня проти «Красних сил юга Росії» під командуванням Муравйова. Українські сили показавши безприкладний героїзм, тактичну грамотність увійшли навечно на скрижалі української та світової військової історії. Цій події присвячена виставка в Держархіві Тернопільської області.

>> 4 ст.

«УКРАЇНА: ОДИН НАРОД, ОДНА ДЕРЖАВА»

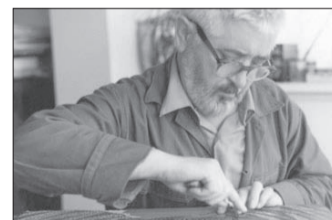
Минуло більше 90 років, як на руїнах Австро-Угорської та Російської імперій виникли українські держави - Українська Народна Республіка та Західно-Українська Народна Республіка. 22 січня 1919 року вони об'єдналися в одну Самостійну Соборну державу. До цієї події в Держархіві області відкрилась виставка «Україна: один народ, одна держава».

>> 5 ст.

«АРИСТОКРАТ УКРАЇНСЬКОЇ ГРАФІКИ»

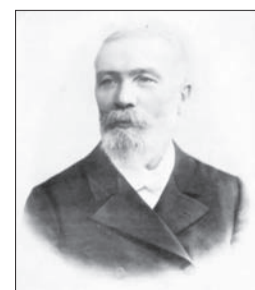
У Державному архіві Тернопільської області відкрито документальну виставку присвячену 95-й річниці від дня народження Якова Гніздовського – одного з найвидатніших майстрів образотворчого мистецтва українського зарубіжжя.

>> 6 ст.

«МАНДРІВНИК У НЕЗВІДАНЕ ...»

З нагоди 165-ї річниці від дня народження Івана Пулюя - талановитого фізика, електротехніка, педагога, громадського діяча, публіциста і перекладача - в Державному архіві Тернопільської області відкрилась виставка «Мандрівник у незвідане...».

>> 7 ст.

ХРОНІКА

15 січня 2010р.

У держархіві області відкрито виставку до 100-річчя вченого, д-ра мед. наук Е.Бергера «Життя, віддане науці».

20 січня 2010р.

Директор Б.В.Хаварівський взяв участь у засіданні Громадської ради корпорації RIA-плюс з обговорення питання репетиторства в школах Тернополя.

21 січня 2010р.

Урочисто відкрито виставку до Дня Злуки «Україна: один народ, одна держава». З нагоди свята на відкритті виставки вручено подяки і грамоти сумлінним працівникам архіву.

22 січня 2010р.

Директор Б.В.Хаварівський виступив на урочистій церемонії вручення Всеукраїнської літературно-мистецької та громадсько-політичної премії імені Братів Богдана та Левка Лепких за 2010р.у виставковій залі обласної організації Національної спілки художників України.

22 січня 2010р.

Директор Б.В.Хаварівський та академік О.К.Федорук (м. Київ) обговорили проблемні питання з повернення культурних цінностей в Україну.

27 січня 2010р.

Урочисто відкрито виставку до 95-річчя від дня народження Я.Гніздовського – графіка, живописця, скульптора «Аристократ української графіки». Інформації про виставку продемонстровані каналами ТТБ, TV-4, ІНТБ, прозвучали по державному радіо та «Ух-радіо». На відкритті виставки були присутні кореспонденти тернопільських, а також загальнодержавних газет: «Урядовий кур'єр», «Зеркало недели».

27 січня 2010р.

Працівники держархіву області виступили з доповідями на науково-практичній конференції «Мистецтво екслібрису – історія, традиції, колекції» (До 100-річчя від дня народження проф. Еммануїла Бергера): - Ковальчук О.М. «Життя віддане на-

ХРОНІКА

уці» (До 100-річчя від дня народження проф. Е.Бергера. На основі документів ДАТО);

- Сулима О.Я. «Книги з власної колекції проф. Е.Бергера у фондах науково-довідкової бібліотеки ДАТО»;

- Хаварівський Б.В. «Особисті спогади і співпраця з проф. Е.Бергером».

27 січня 2010р.

В газеті «Нова Тернопільська газета» надрукована стаття «Роман Півторак: «Премія імені братів Лепких цікава не лише Тернополю, а й всій Україні» (про вручення премії імені братів Лепких 22 січня 2010 року).

27 січня 2010р.

У газеті «20 хвилин» надрукована стаття Л.Красновської «Школа – не для експериментів» (про участь директора Б.Хаварівського у роботі громадської ради корпорації «RIA-плюс» з обговорення питання репетиторства в школах Тернополя).

27 січня 2010р.

У газеті «Вільне життя» надрукована стаття І.Ваврик, М.Ониськіва «Гостював Олександр Федорук» (про перебування у Тернополі Олександра Федорука – академіка, професора, члена Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, його зустріч з директором архіву Богданом Хаварівським та передачею в архівну бібліотеку серії нових наукових видань О.Федорука).

29 січня 2010р.

Урочисто відкрито виставку до 92-ої річниці бою під Крутами «На Аскольдовій могилі український цвіт».

29 січня 2010р.

Виступ архівіста 1-ої категорії Крочака І.Я. в ПК «Березіль» на вечорі, присвяченому пам'яті Героїв Крут, з історичною довідкою про військово-тактичні аспекти Крутівського бою.

29 січня 2010р.

У газеті «20 хвилин» надрукована стаття Л.Заморської «Медик, який збирав екслібриси» (про виставку в архіві до 100-річчя Е.Бергера).

29 січня 2010р.

У газеті «Вільне життя» надрукована стаття М.Ониськіва «Корінь і крона одного роду» (про видання монографічного дослідження Є.Дорош, В.Слюзар «Родина Качалів в історії Галичини»).

29 січня 2010р.

У газеті «Вільне життя» надрукована стаття І.Олещук «Велич і безсмертя Героїв Крут» (до 92-ої річниці бою під Крутами).

Славені земляки

Ольга ГОРОЩУК,
начальник архівного відділу Лановецької райдержадміністрації

Ця дівчина нічим не відрзнялася від своїх ровесників, що народилися в с.Білозірка Лановецького району у тому фатальному 41-ому році. Не відрізнялась від своїх братів і сестер, що у неї їх було аж одинадцять. Однак на долю цієї ді-

гармонію в своїй душі, стати вище того, що ми називаємо буденністю, стати щасливою?

Життєвий шлях поетеси йшов крізь колочі терни, незвідані муки темряви. Душа боліла через незрячість, але більший біль, мабуть, приносило співчуття людей. Вона не хотіла співчуття, адже в неї на устах усмішка, а в серці надія і велике прагнення відчувати життя таким, яким воно є, "...Сумне, а чи веселе, з перчинкою, із

„Я пішла крізь незвідані муки і сказала: „Я БУДУ ЖИТЬ“

Тетяна ФРОЛОВА

вчини випали тяжкі випробування: батько пішов на фронт і багато років вважалося, що пропав безвісти, з дванадцяти дітей в сім'ї живих залишилось лише шестеро, злидні, нестатки. Та справжня біда для Тетяни Фролової прийшла тоді, коли

хроном, а чи з хмелем”.

Бог наділив цю дівчинку чутливою душею, що вмів відчувати довілля, більше того, вона почала будувати собі свій світ, де власне “я” ніби розчиняється у тому, що її оточує.

**Матусю, розкажи мені про зорі,
І про глибоку синь ясного неба.
Чи правда, що тільки бачить треба,
А чуть не можна у імлі прозорій?..
Матусю, ти того не знаєш,
Вночі, коли всі сплять, то я літаю,
Я чую, як співають небеса
і як на землю падає роса...
А хочете, я про зорі заспіваю?**

дівчинка на другому році життя захворіла і втратила зір. Ровесники пішли до школи, а Тетяна залишилась сама. У тій біді допоміг сільський вчитель. Дізнався, що у Львові є школа для сліпих дітей, і дівчинка потрапила туди. Засвоїла крапковий алфавіт і так почала записувати вірші, які складала ще в дитинстві. Після школи-інтернату дістала направлення на одне із львівських підприємств. Працювала у щітковому цеху. Виробляти руками металеві та дротяні щітки — справа не з приємних. Пальці на перших порах були покриті болючими ранами. Однак, ця людина не падала під тягарем життєвих незгод. Поступила на вечірнє відділення філологічного факультету Львівського університету.

У 1996 році у Львові вийшла перша книжка поезії Тетяни Фролової під назвою “Виклик долі”.

Гортаючи сторінки цієї невеличкої книжечки, читач відчуває тепло і гармонію слова, автором якого є, здавалось би, зовсім щаслива людина. І мимоволі постає запитання: як зуміла ця людина знайти

Отож, Тетяна Фролова кинула виклик своїй страдницькій долі і сказала собі: “Я буду жить”. Так, вона навчилася жити. Вона зуміла стати щасливою.

Її щастя сховане у старій батьківській хаті, що стоїть на забур'яненім подвір'ї, де ходили її малі босі ноги. Шелест старезної липи, що пам'ятає її перші кроки, найдорожчий у світі. Рідна, обнищала вже хата зберегла тепло маминих долонь. Тут віє добром і легким смутком, бо серцю вже нема кому розповісти про свої жалі.

Її щастя сховане у гарячому серці, що вмів любити і страждати. Мабуть, кожному зрозумілий такий стан душі, коли раптом тільки від одного чийогось погляду відчуваєш себе найщасливішою. І тоді хочеться “стати...найгарнішою в цілм світі”, хочеться бути для когось “казкою.., мрією.., хвилею.., піснею...”, хочеться просто любити і стати для когось єдиною.

У поезіях Т.Фролової любов — це здатність до самозречення, всеохоплююче почуття, коли душа прагне тепла і добра іншому. Любов на грані найбільшого

щастя і найтрагічнішого горя. Вірші інтимної лірики сповнені солодкого і водночас трепетного чекання Його, єдиного і такого рідного, щоб “зігріти своїм теплом”. У них відчувається якась фатальність, приреченість, але в тій фатальності є щось одвічне, надія і віра, що десь живе твоя половинка. І все єство пройняте трепетним чеканням зустрічі, і... “Дай Боже, щоб здійснилася”.

Її щастя сховане в допитливих оченятах синів. Воістину, безмежна сила материнської любові. Вона здатна творити чудеса. Вірш “Яблуко” — зворушлива розповідь про маленький життєвий епізод. Син приніс із дитсадочка власноруч намальоване яблуко. Він хоче, щоб мама також побачила, як гарно і старанно виконана робота. Тому бере мамин палець і розповідає про намальоване. Дитина ще не зовсім розуміє, що мамине серце бачить “кожну твою волосинку, бачить яблуко спіле твоє”. Мамина душа відчуває найтонші відтінки настрою своєї дитини, серце болить болями за неї. Щастя матері — бачити, як ростуть її сини, як заглядають довірливими оченятами у мамине серце, як шукають захисту і тепла у маминих обіймах, як мужніють і стають дорослими.

Можливо, враховуючи всі ці аспекти, можемо зрозуміти, звідки у авторки збірки така гармонійність світовідчуття. Ця людина знайшла себе у житті, вона знає, що для неї важливо.

У циклі “Нічні етюди” дуже тонко відчувається, як власне “я” ліричного героя ніби розчиняється у довіллі. Вітер, зорі, місяць, налитий колос — постійні супутники існування, ті чинники, які дають ліричному герою силу і снагу. У цьому бачаться ідеї духовної гармонії, де власне існування розглядається у священному єднанні з природою, відчуття себе як важливої ланки світобудови. Вірші цього циклу насичені зоровими та слуховими образами. Колір і звук створюють чудові краплини місячних етюдів як синтезу різних видів мистецтва. І у всьому цьому — гармонія, спокій, вічність...

Відомий сучасний український письменник В.Шевчук на основі Сковородінських ідей запропонував свою концепцію щасливої людини. Бути щасливим у В.Шевчука означає мати живих батьків, створювати добрий сімейний лад, знайти себе у житті, не сказати жодного “недоброго” слова. Враховуючи ці фактори, можна стверджувати, що Тетяна Фролова є щасливою людиною. Вона дає нам приклад, як можна піднятися вище буденних проблем, навчитися розуміти себе і оточуючих, плекати в своїй душі добро, щирість, правду, справедливість. Адже сказала колись:

**Я більше відчуваю серцем,
Аніж бачила зором тоді...**

Оксана КОВАЛЬЧУК,
головний спеціаліст
Державного архіву
Тернопільської облас-
ті.

Фото Ігоря КРОЧАКА

В Держархіві Тернопільської області відкрилася виставка «Життя, віддане науці» присвячена 100-річчя від дня народження професора, відомого колекціонера екслібрисів, книжкової графіки Бергера Еммануїла Наумовича. (1910-1999 рр.).

хистив дисертацію на ступінь кандидата медичних наук. З 1939 р. працює асистентом кафедри патологічної фізіології Харківського медичного інституту.

У вересні 1941 р. разом з Харківським медичним інститутом Бергер Е.Н. евакуювався в м. Чкалов (зараз м. Оренбург) та продовжував свою роботу в цьому інституті. У 1944 р. Бергер Е.Н. разом із медичним інститутом повернувся в м. Харків. У 1957 р. Міністерством охорони здоров'я

посвідчення, портрети. Привернуть увагу дослідників записи Бергера Е.Н. про видатні історичні події в різних країнах світу, написані у 1940 р., а також записи із спостереженнями та аналізом суспільно-політичних подій за 1990-1994 рр. та про зустрічі, відвідування, пов'язані з його творчою, науковою, пошуковою роботою у Тернопільському обласному товаристві єврейської культури "Алеф" за 1993-1999 рр.

Наукову діяльність Берге-

мин двох народів».

3-й розділ виставки присвячений громадській діяльності. Це збірка документальних матеріалів, світлини, листування, робочі записи пошукової роботи Бергера Е.Н. жителів Тернопільщини, які врятували життя євреям у роки Другої світової війни, а також родини євреїв яких було врятовано. Стаття Бергера Е.Н. «Праведники Тернопілля» про жителів Тернопільщини – рятівників євреїв під час німецької окупації у роки Другої Світової війни, з іменним переліком праведників – жителів Тернопілля.

В 4-му розділі виставки представлені ряд збірок та колекцій екслібрисів, створених, а також зібраних Бергером Е.Н. Він у січні 1968 р. започаткував свою колекцію екслібрисів, яка систематизована в п'ятдесяти альбомах. Змістовні відомості про бібліографів, художників-екслібрисів та їх екслібриси дослідники почерпнуть із збірок Бергера Е.Н. про їх творчість. Публікації та дослідження колекціонера про виставку сучасного екслібриса в м. Тернополі (1990 р.).

На підставі документальних матеріалів, переданих Бергером Е.Н. у 1987 р. в Держархіві Тернопільської області був відкритий архівний фонд науковця, в який ввійшли документальні матеріали за 1938-1997 рр.

У 2001 р. у науковдовідкову бібліотеку архіву дружиною Бергера Е.Н. Сімою Григорівною були передані книги, завдяки чому бібліотека поповнилася друкованою продукцією за 1903-1991рр. Це зокрема книги «Історія мистецтва зарубіжних країн», «Із історії класичного мистецтва Заходу», «Всесвітня історія мистецтва», «Книга графіки», «Рідкісні російські книжкові знаки», «Мистецтво книги», «Книга і графіка», «Книжковий знак: історія, теорія і практика художнього розвитку», «Книжкові і бібліотечні герби», С-Петербург, 1903 р., «Книжкова і станкова графіка» (1933 р.), «Дереворити», Варшава 1936 р., «Екслібриси українських художників», «Двадцять екслібрисів в гравюрі» та інші.

Документальні матеріали створеного архівного фонду можуть послужити цінним джерелом для вивчення наукової, громадської та творчої діяльності відомого тернополянина.

ХРОНІКА

01 лютого 2010р.

У газеті «20 хвилин» надрукована стаття Л.Заморської «Яків Гніздовський – один із найвидатніших майстрів образотворчого мистецтва українського зарубіжжя, який досягнув великих успіхів у графіці та малярстві» (про архівну виставку «Аристократ української графіки»).

02 лютого 2010р.

Урочисто відкрито виставку до 165-річчя від дня народження вченого-фізика Івана Пулюя «Мандрівник у незвідане». Сюжети про відкриття виставки прозвучали про державному радіо та демонструвалися каналом ІНТБ, інформація розміщена на сайті облдержадміністрації.

02 лютого 2010р.

Директор Б.В.Хаварівський та архівіст 1-ої категорії І.Крочак взяли участь в урочистостях до 165-річчя вченого І.Пулюя в Тернопільському державному технічному університеті імені І.Пулюя:

- в урочистій церемонії покладання квітів до погруддя І.Пулюя;
- у відкритті музею І.Пулюя;
- в урочистій академії, презентації ювілейної монети Нацбанку України із зображенням портрета І.Пулюя.

04 лютого 2010р.

Проведено екскурсії для учнів Галицького інституту та комерційного коледжу м. Тернополя за матеріалами архівних виставок.

04 лютого 2010р.

Підготовлено до друку книгу О. Петровського, О. Гаврилюка, І. Крочака «Тернопіль: сторінки минулого і сьогодні» (рецензенти: М.Бармак, Б.Хаварівський). У книзі використані фотографії архівіста І-ої категорії ДАТО І.Крочака та матеріали з фондів держархіву області.

11 лютого 2010р.

Участь працівників Держархіву області у презентації книжки Я. Гайдукевич «Не перервати б духовності нитку».

13 лютого 2010р.

Працівники архіву взяли участь в літературно-мистецькому вечорі в Тернопільській обласній філармонії «І докличеться він. Дохрипить. Долетить!». На якому відбулась презентація книги заслуженого діяча мистецтв України – М. Литвина «Лелека Пелазг». Благодійний вечір проведений з метою збору коштів на спорудження пам'ятника та видання книги спогадів про відомого науковця-археолога, мистецтвознавця, музеєзнавця, громадсько-політичного діяча – Ігоря Герети.

ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ НАУЦІ

Експозиція виставки в Державному архіві Тернопільської області

Виступає автор виставки, головний спеціаліст Державного архіву Тернопільської області Оксана Ковальчук

Народився він 15 січня 1910 р. в м. Києві в родині службовця. В 1926 р. закінчив школу-семирічку. В 1935 р. закінчив Київський медичний інститут. В 1935 р. був призначений на посаду директора Української державної медичної бібліотеки в м. Харкові та одночасно вступив до аспірантури при Українському інституті експериментальної медицини (УІЕМ, відділ патологічної фізіології). У 1937 р. Бергер Е.Н. закінчив аспірантуру і з цього часу працює науковим співробітником цього ж інституту. У 1938 р. за-

УРСР Бергер Е.Н. був переведений на роботу у створений Тернопільський медичний інститут на посаду завідуючого кафедрою патологічної фізіології. У 1975 р. звільнений з роботи в Тернопільському медичному інституті, в зв'язку з виходом на пенсію.

Життєвий шлях Бергера Е. Н. висвітлюють документи 1 розділу "Документи біографічного характеру", в який увійшли дипломи та атестати про присвоєння, затвердження наукових звань за 1941-1974рр., світлини за 1935-1997рр., автобіографія,

ра Е.Н. висвітлюють документи 2-го розділу виставку. Це матеріали до захисту докторської дисертації, а саме відгук професорів на дисертацію, протокол засідання кафедри патологічної фізіології Харківського медичного інституту (1961 р), стенограма-протокол засідання наукової Ради медичного інституту із захисту Бергера Е.Н. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук. (м.Ростов-на-Дону, 10 грудня 1962 р.), вітальні телеграми співробітників та друзів із нагоди захисту Бергера Е.Н. докторської дисертації. Представлені списки наукових друкованих праць за 1939-1977 рр., наукові праці, надруковані в журналах "Експериментальна медицина"(1938-1940 рр.), "Праці Харківського медичного інституту" (1957р.), "Бюлетені експериментальної біології і медицини", "Лікарська справа". Він автор близько ста наукових праць, краєзнавчих публікацій. Під керівництвом Бергера Е.Н. виконана одна докторська та сім кандидатських дисертацій. Зацікавлять дослідників матеріали, статті довідкового характеру, публікації Бергера Е.Н з єврейської тематики, про видатних єврейських громадських діячів Тернопільщини для «Тернопільського Енциклопедичного Словника», статті про київського професора Губергіца Макса Мойсєевича «Лікар з великої літери», про Шмуїла Йосифа Агнона (1888-1970 рр), та про Тернопільське обласне товариство єврейської культури "Алеф", дослідження «Іван Франко і Теодор Герцль : Нотатки до історії ідейних взає-

Ольга ДИШЛЮК,
головний спеціаліст
Державного архіву Тернопільської області.

Фото Ігоря КРОЧАКА

У першій частині виставки розміщені публікації, статті про історію бою під Крутами та передумови даної події. Зокрема: схема бою під Крутами, розро-

блена сотником Горячко, уривок із спо-минів про бій під Крутами, опублікований у Літописі Червоної калини у 1932 році, стаття «Бій під Крутами» із Календаря Просвіти за 1938 рік, а також світ-лини похорону героїв бою.

У другому розділі експонуються до-кументи із фондів архіву про відзначення річниць подвигу героїв Крут на Тернопільщині.

Донесення постерунку поліції в Но-вому селі Збараського повіту про від-значення річниці бою під Крутами чи-тальнею «Просвіта» із с. Шили Збараського повіту 11.12.1932 року та програма даного дійства.

Розпорядження Золочівського ста-рости щодо конфіскації номерів пові-тового двотижневика «Золочівське сло-во» видавництва «Молода громада»,

Інформація постерунку поліції в Ко-пичинцях про проведення Академії в 19 річницю вшанування пам'яті полеглих в бою під Крутами в м. Копичинці 29 січ-ня 1937 року, у якій брали участь відомі члени ОУН: Клим Ярослав, Гречка Ми-кола, Демчик Іван, Левчук Тарас. Та-кож було організовано збір коштів для проведення політичних акцій. Інформа-ція про проведення даного заходу була надрукована в часописі «Новий час».

Розпорядження повітового старо-сти в Підгайцях щодо дотримання по-рядку в Підгаєцькому повіті у зв'язку із відзначенням організацією ОУН річ-ниць проголошення Соборної Украї-ни 22.01.1939 року та бою під Крутами 29.01.1939 р. та донесення постерунку поліції в с. Соснові Підгаєцького повіту про відзначення річниці бою під Крута-ми 29 січня 1939 р. в с. Соснів Підгаєцького повіту. Панахиду відправили греко-католицькі священики Йозеф Чикало і Константин Шеремета. Донесення полі-ції в м. Підгайці Підгаєцького повіту про відзначення річниці бою під Крутами 29 січня 1939 р. в с. Теляче, Підгайці, Му-жилів, Угринів Підгаєцького повіту.

Експонується матеріал із архівно-кримінальної справи: протокол допиту Даниліва Федора Юрійовича від 04 лю-того 1940 р., де він повідомив про про-ведення Академії присвяченої загибелі 300 українських солдатів у боротьбі з більшовиками в м. Бучачі у 1938 році.

Оголошення Спілки незалежної української молоді про панахиду 28 січня 1990 року на місці побоїща, біля станції Крути, із автографом науковця Ігоря Герети.

Третій розділ виставки представ-лений спогадами сучасників про події під Крутами 29 січня 1918 року. Зокре-ма, стаття Андрія Яремчука «Немер-кнучі Крути» із описом триптиху Олеса Солов'я «Бій під Крутами» опублікова-на у часописі «Українська культура» та Миколи Вірного «22 січня і Крути» – в журналі «Рідна школа» у 1998 році. А також Тернопільські видання: «Герої Крут – Герої України!» та «Крути – сим-вол патріотизму і жертвності».

В експозиції чільне місце займає оригінальна робота Тернопільського ху-дожника Юрія Чумака «Крути».

На Аскольдовій могилі - український цвіт

Виступає кандидат історичних наук ТНЕУ, член колегії ДАТО – Микола Лазарович

Виступає керуючий справами Тернопільської обласної ради Ігор Дулеба

Виступає художник Юрій Чумак, автор картини «Крути», представлена на початку експозиції виставки ДАТО

головний редактор Володимир Заєць, від 15 січня та 15 лютого 1933 року із публікаціями «22 і 30 січня» та «15 роковини бою під Крутами».

Інформація постерунку поліції в с.Добромірка Збараського повіту щодо закликів Василя Пастушенка із с. Шили Збараського повіту проти польської влади 01 січня 1933 року під час вшанування пам'яті Данилишина і Біласа. На сцені була створена із вінків могила, на якій було встановлено бронзовий хрест, і виднівся надпис «Героям в бою під Крутами». В цьому надписі був вміщений тризуб.

Донесення поліції про проведення Академії товариством «Рідна школа» в с. Гаї Великі Тернопільського повіту 31 січня 1937 року та читальнею «Про-світа» 30 січня 1938 року за полеглих в бою під Крутами, експонуються про-грами даних дійств. Зокрема, інсцені-зація «Крутянська легенда», «Деклама-ції», «Присяга Крутам», які польською владою було заборонено включати в програму проведення Академії «Свя-та Крут» читальнею «Просвіта» 30 січня 1938 року в с. Гаї Великі Тернопільсь-кого повіту.

Інформація слідчого управління в м. Тернополі про випуск поштових ли-стівок до річниці бою під Крутами у 1937 році у Тернопільському воєводстві як доказ збору коштів для проведення по-літичних заходів, а також світлина такої поштівки.

Виступає автор виставки, головний спеціаліст ДАТО – Ольга Дишлюк

«Україна: один народ, одна держава»

Стефанія КОВАЛЬ,
начальник відділу
Державного архіву Терно-
пільської області.
Фото Ігоря КРОЧАКА

Минуло більш як 90 років, як на руїнах Австро-Угорської та Російської імперій виникли українські держави – Українська Народна Республіка та Західно-Українська Народна Республіка. 22 січня 1919 року вони об'єдналися в одну самостійну державу. При великій кількості народу і війська, в присутності послів іноземних держав на Софіївській площі у Києві було проголошено: «Від нині зливаються в одно, віками відділені одна від другої частини України: Гали-

чина, Буковина, Закарпаття і придніпрянська Україна в Одну Велику Україну».

Логічним продовженням січневих подій 1919 року стало здобуття у 1991 році Україною незалежності. Сотні тисяч патріотів 21 січня 1991 року вишли на трасу Львів-Київ і взяли за руки, створивши символічний ланцюг єднання.

До цієї події в держархіві області відкрилась виставка «Україна: один народ, одна держава».

Документи, представлені в експозиції, охоплюють період 1918-1939 років та висвітлюють події, які відбувалися на галицькій землі в цей час.

Наявні публікації в газетах «Український голос», «Україн-

ські вісті», «Український козак» земельного закону, звернень урядів ЗУНР, УНР до українського народу.

Цікавою є скарга жителів с. Гаї Нижчі Дрогобицького повіту до воєводського уряду в Тернополі про знуцання над жителями села польських військових 12 травня 1919 року.

Заслугують уваги і документи Тернопільського повітового комісаріату Української Народної Республіки про мобілізацію в українське військо, оголошення про амністію з нагоди злуки українських земель, обіжник Державного повітового комісаріату в Тернополі щодо бранки мужви української національності сіл Тернопільського повіту від 27 січня 1919 року.

Виступає автор виставки, начальник відділу Держархіву Тернопільської області Стефанія Коваль.

Серед експонатів Універсал Директорії про з'єднання всіх українських земель, повідомлення в газеті «Вперед» від 27 січня 1921 року про звільнення з ув'язнення Тимотея Старуха, посла від ЗУНРУ під час проголошення Акту Злуки та спогади очевидців про цей день.

Окремим розділом представлені списки колишніх українських січових стрільців, які перебували під наглядом поліції, документи, які висвітлюють важке матеріальне становище колишніх бійців української народної армії, котрі змушені були перебувати у еміграції, збір коштів для їхніх дітей та ін.

Нові лауреати Всеукраїнської премії імені Братів Богдана та Левка Лепких

Ігор КРОЧАК,
архівіст Державного архіву
Тернопільської області

Відзначено лауреатів Всеукраїнської літературно-мистецької та громадсько-політичної премії імені Братів Богдана та Левка Лепких 2010 року, яку 1992 р. заснував журнал «Тернопіль».

Як повідомив секретар Громадської ради з питань відзначення Премією, журналіст Михайло Ониськів, цьогорічними її лауреатами стали:

Василь Івашків – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української фольклористики ім. Ф. Колесси Львівського національного університету імені І. Франка – за серію монографічних досліджень з історії української літератури, підготовки і видання творів заборонених комуністичним режимом українських письменників.

Ярослав Лемішка – заслужений артист України, директор Тернопільської обласної філармонії – за пропаганду української пісні за межами України та концертну діяльність останніх років.

Лауреатські медалі, дипломи та грошові винагороди лауреатам вручили голова Громадської ради з присудження премії, заслужений працівник культури України, директор Держархіву Тернопільської області Богдан Хаварівський та заступник голови Громадської ради, заслужений працівник освіти України, директор Тернопільського вищого професійного училища № 4 імені М.Паращука Роман Півторак.

Церемонія вручення нагород відбулася в День Соборності України, у п'ятницю, 22 січня ц.р., у виставковій залі НСХУ (вул. Гетьмана Сагайдачного, 13).

Оберегом української оселі в усі часи була і є ікона

Євгенія ДОВГАНЬ,
начальник архівного відділу Підво-
лочиської райдержадміністрації

Оберегом української оселі в усі часи була і є ікона. Іконопис – це не просто мистецтво, а мистецтво душі. І саме картини на релігійні теми залишили глибокий слід у душі Володимира Михайловича Шерстія. Мовою ліній і фарб він розкриває красу духовну.

Володимир Михайлович Шерстій народився 1960 року у селі Гнилички Підволочиського району. Ще з дитинства його оточували ікони, мальовані його дідусем Степаном Максимовичем Зозулею. Який ще у ті часи здобував освіту у Відні, а пізніше навіть брав участь у розписі котрогось із храмів австрійської столиці. А життя його обірвалось дуже трагічно-розписуючи храм у своєму рідному селі він упав із риштування.

Так сталося, що доля заставила поїхати пана Володимира на чужину у далеку Аргентину, а потім – переїхати у Бразилію. Саме там він знайшов своє творче покликання. Часто заходивши до українських храмів, там на чужині, він випадково натрапив на купку занедбаних книжок. І ось одна із них зробила великий перелом у його творчому житті. Це була книжка 1947 року, яка видана у видавництві «Українська еміграція в Німеччині» в Мюнхені «Поклін Марії» Теодора Куппіта про пошанування Божої Матері в духовному житті українського народу. Саме читання цієї книжки поштовхнуло пана Володимира серйозно зайнятися іконою.

Володимир Михайлович – іконописець, який хоче відродити традиції давнього іконопису. Найближчим йому є стиль, який ще не зазнав впливу ренесансу і барокко. Як правило ікони писалися на дереві, тому він і працює на дошці, яка має понад 80 років. Щоб забезпечити довговічність ікони, дошку проклеює домотканним конопляним полотном – паволокою, якому теж більше 50 років. На цю основу наносить левкас. Ікони пише акриловими фарбами, оздоблює золотом.

Важливим є також традиційне зображення одягу і витримання гами кольорів. Він говорить, «що саме зображена в такому стилі ікона може стати предметом поклоніння, бути призначеною для молитви. Дуже шкода, що ікони, написані в такому стилі, незаслужено забуті, своєю працею намагаюся відродити давні традиції іконопису, бо така ікона має право на життя».

Перебуваючи у далекій Бразилії він все ж таки залишався у душі українцем: часто спілкувався із Владикою Кир Єфремом, вихідцем із села Рожиськ Підволочиського району, у місті Продентопіль штату Парана познайомився, а в подальшому тісно співпрацював із п. Мирославою – директором українського музею у Бразилії, брав активну участь в організації 5 конгресу українців Бразилії, святкуванні Дня незалежності України в Бразилії, Шевченківських свят, був членом виборчої комісії в місті Куритиба по виборах Президента України у 2004 році.

Його перша персональна виставка відбулась у місті Куритиба в Бразилії влітку 2003 року.

В 2006 році він переїхав на Україну, де почав плідно працювати над іконою. Його ікони виставлялись в обласному краєзнавчому музеї м.Тернополя, в Хмельницькій обласній бібліотеці, у Львові, Києві та у рідному Підволочиську.

Аристократ української графіки

Наталія САМБОРСЬКА,
головний спеціаліст Державного архіву Тернопільської області

Яків Гніздовський - один із найвидатніших майстрів образотворчого мистецтва українського зарубіжжя. Більшу частину свого життя він прожив у США, досягнувши великих успіхів у малярстві та графіці. В обох цих видах митець проявив себе із кращої сторони у різних жанрах: скульптурі, художній кераміці, портреті, пейзажі, натюрморті, іконі, есклібрисі, книжковій ілюстрації, прикладній графіці. На грушевому та вишневому дереві створив багато оригінальних творів та збагатив скарбницю українського і світового мистецтва.

Народився Яків Гніздовський 27 січня 1915 року у с.Пилипче Борщівського району у родині Якова та Марти (з дому Кубей). Батько Якова, як і раніше дід був церковним дяком і сільським писарем. Уся родина займалася хліборобством. Яків був наймолодшим сином у сім'ї.

У рідному селі вчився у початковій школі. Далі навчання продовжив у Чортківській приватній гімназії, де і проявив цікавість до малювання. Під час навчання у гімназії в 1933 році польська влада арештує Якова Гніздовського за приналежність його до УВО та ОУН. Про те через відсутність доказів суд виправдав Якова, але йому все таки довелося залишити гімназію. Далі своє навчання Гніздовський продовжує у Львівській Промислово-мистецькій школі, де познайомився із активістами Асоціації незалежних українських митців. Тоді ж почав публікувати свої роботи у пресі. Талант молодого графіка належно оцінив митрополит Андрей Шептицький, який добре знався на мистецтві, а тому й надав Гніздовському стипендію для продовження художньої освіти у Варшавській Академії мистецтв, яку він не закінчив через початок війни. З 1939 р. продовжував навчання в Академії Мистецтв у Загребі (Хорватія). Тут закінчив Я.Гніздовський студію малярства та графіки. Далі життєві дороги привели його до Мюнхена,

звідки влітку 1949 року переїхав до США (Міннеаполіс).

Перше визнання одержав у Міннеапольському інституті мистецтва за дереворіз «Ліс» у 1950. Того ж року переїжджає до Нью-Йорку. Займається живописом, скульптурою, барвними декоративними ліноритами. У 1954 році організує свою першу індивідуальну виставку олійних картин, кераміки і малої скульптури.

1956 року поїхав до Франції, де перебував майже два роки. У Парижі мав три персональні виставки. Там же одружився з донькою вихідців з України, Стефанією Кузан, (сестра композитора Маріяна Кузана), яка звала його Жаком і з того часу митець підписував свої твори латинкою Jacques Hnizdovsky. В 1958 році Гніздовський разом із сім'єю повертається у Нью-Йорк для продовження творчої діяльності та займається найбільше дереворізами.

Твори Гніздовського були включені у виставку сучасної американської графіки, що експонувалася у Латинській Америці, СРСР, Японії, Індії та в інших країнах Європи.

Помер Яків Гніздовський 8 листопада 1985 року у Нью-Йорку, а 5 листопада 2005 року відбулося перепоховання його праху на Личаківському цвинтарі у Львові.

У Державному архіві Тернопільської області підготовлена експозиція, присвячена 95-річницю від дня народження Якова Яковича Гніздовського, яка висвітлює цікаві моменти із життя та творчості художника.

У першому розділі виставки представлені фотокопії світлин сім'ї Гніздовських, хата, де жив майбутній художник у с.Пилипче, його друзів дитинства, копії свідоцтв про народження та хрещення батьків Якова.

Важливе місце у експозиції мають документи із фондів державного архіву. Це негатив на склі, фотографія та облікова картка художника (1933р.) із фонду Чортківського повітового управління польської державної поліції. Там митець зображений у профіль та анфас. На звороті негативу вказано його особисті дані: вік, імена батьків, дата і місце народження, зріст

колір волосся та очей. Цікавим є донесення Міністерству Внутрішніх справ Польщі про приналежність Якова Гніздовського до ОУН (1937-1938р.р.).

Яків Гніздовський у світі найбільш відомий своїми оригінальними дереворізами. Привертають увагу ксерокопії робіт майстра. Аналізуючи їх можна зробити висновок про те, що митець головним чином зосередив свою увагу на зображеннях птахів і тварин, квітів і рослин, дерев.

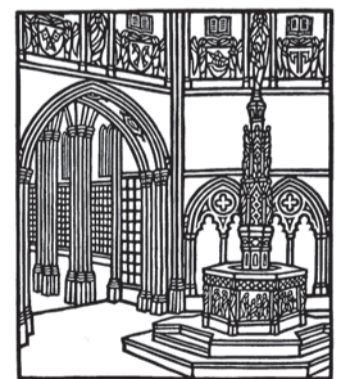
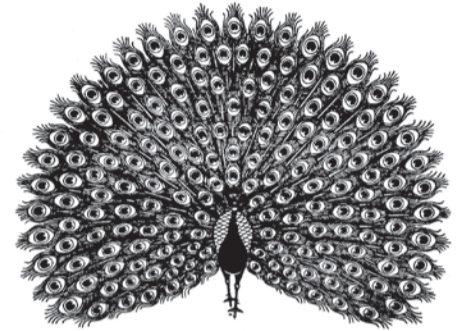
Крім станкових гравюр та ілюстрацій, художник зробив багато есклібрисів. У 1986 році вийшла книжка «Гніздовський: есклібрис», яку Американський інститут графічного мистецтва визнав однією з найкращих публікацій року в США. Заслугує на увагу оригінал роботи художника – есклібрис для доктора Р.Смика (Чикаго). Поряд із графікою художник приділяв увагу і малярству.

Митець до кінця життя не переставав працювати для українських видавництв та діаспори. Він оформив сотні книг та окремих періодичних видань. На нашій виставці можна побачити ряд книг із науково-довідкової бібліотеки ДАТО, обкладинки для яких оформив Гніздовський. Він також зробив цикл ілюстрацій до ювілейного видання «Слово о полку Ігоревім», яке було видане у Філадельфії у 1950 році.

У творчому доробку художника є також ікони, які він намалював для каплиці Стенфордської семінарії.

Останній розділ виставки присвячений вшануванню пам'яті великого художника. Це світліни життя та творчості Якова Гніздовського, які є у музеї школи с.Пилипче Борщівського району Тернопільської області, публікації про художника в періодичних виданнях.

Гніздовський – це високопрофесійний митець, перед яким схиляють голови художники. Він був неперевершеним гравіром, який зробив вічну славу для всього українського мистецтва. Його твори становлять кошову частину найкращих музеїв, зокрема Національного музею американського мистецтва, Музею образотворчого мистецтва в Бостоні та колекції Білого дому.

Ольга ГОРОЩУК,
начальник
архівного відділу Лановецької райдержадміністрації

Кирило Андрійович Куцюк-Кочинський – український поет з Румунії

Кирило Андрійович Куцюк-Кочинський народився 8 липня 1910 року в селі Якимівці Лановецького району в селянській родині. Батько – Андрій Михайлович Куцюк, мати – Меланія Іванівна. В сім'ї було одинадцять дітей, проте більшість з них померли в ранньому віці. Лишилося четверо синів.

Дитинство і юнацькі роки поета пройшли в рідному селі. Після закінчення школи юнак

України Кирила Андрійовича заарештовують і везуть у Німеччину. На території Румунії йому вдається втекти з ешелону і він залишається жити на чужині. Тут зустрів жінку яка врятувала його від смерті, допомогла стати на ноги, а пізніше стала другою дружиною, натхненницею його творчості. Магдалена Ласло – Куцюк. Це їй він пише сповнені безмежною любов'ю вірші.

ба. Там з'явилося бажання писати вірші. Але не вистачило ще вміння та досвіду.

Перша збірка поезії „Надвечірній заспів” виходить у 1974 році в Бухаресті /видавництво „Літера”/. Потім було ще кілька збірок це: „Запах неба” /1977 р./, „Вогні смеркання” /1978 р./, „Непоборна надія” /1981р./, „Розквіт в буревіях” /1983р./, „Ліра” /1984р./, „Рушник на камені” /1985р./ „Шумлять тополи” /1988р./, двомовна збірка поезій „Відгук віків” /1989р./.

Поет прагнув якнайповніше висловити свої почуття і тому постійно звертався до рідних витоків. Мешкаючи в Румунії, він добре відчував багатство нюансів рідної української мови і добре володів вішованими формами, в тому числі сонетом, до якого часто звертався.

Важко знайти українського поета чи письменника, який перебуваючи далеко від рідної домівки, не мав би шумом дощу у вишневому саду і запахом води із рідного дзвінкого колодязя.

Муза Кирила Андрійовича увібрала в себе красу і силу української мелодії, радість і біль, зв'язку і муку рідної землі, любов до рідних односельців, і невимовний сум за запахом полину на рідному подвір'ї.

Багато поезії присвячено братам Петрові та Омеляну, першій дружині, дочці. І в кож-

ному творі – сум, тихий і ніжний, як дотик лебединого крила.

Високими ідеалами культурного братерства між народами, прагненням зробити надбання рідної культури доступними за межами України, а духовні цінності інших народів спопуляризувати з рідною мовою, пройнята перекладацька діяльність Кирила Куцюка-Кочинського. Перекладна поезія автора в основному співзвучна з оригінальною творчістю і в основному присвячена зображенню картин природи.

Та основною життєдайною силою у своїй творчості була віра у щасливе майбутнє України, українського народу.

каж він приїхав на Україну, у своє рідне село. Рідна сторона тричі зустрічала К.А.Куцюка-Кочинського. Рік перед смертю побував у рідному селі, допомагав якимівчанам споруджувати нову церкву.

Перед від'їздом, як завжди, пішов на цвинтар, щоб відвідати могили своїх рідних. Пізніше, після повернення у Бухарест написав заповіт – після смерті привезти тіло на рідну землю і покласти на сільському цвинтарі. Дружина Магдалена виконала його останню волю. Після смерті поета в 1991 році, 1 грудня прах поета привезено на Україну і захоронено на Якимівському цвинтарі. Невеличка могила біля „рідних хрестів”.

**Зігнув би я небо дугою над нею,
Готов відшукати всі скарби землі.
Лиш щоб залишилась назавжди моєю,
Щоб пісню життя відспівала мені.**

деякий час навчається у Дерманському монастирі, що на Ровенщині, і готується стати священиком. Після закінчення навчання повертається у рідне село. Тут приходиться до нього перше кохання, він одружується. Тут народжується його донька.

Щастя ненадовго прийшло в молоду сім'ю. Війна змусила залишити рідну домівку і з серпня 1941 по 1944 рік він перебуває на Вінниччині, перебиваючись шматком хліба, який дав йому можливість заробити сан священика.

З відступом фашистів з

Здобувши спеціальність інженера-будівельника, працює на різноманітних будовах, пізніше як старший інженер Тресту спеціальних робіт та Міністерства промислового будівництва в Бухаресті.

„До 1964 року Він любив лише будови” – згадує дружина. А ще пісню, її любив змалку, бо унаслідував і голос, і темперамент від свого дядька Пилипа. Про поезію і літературу навіть не думав. Перші спроби до складання віршів з'явилися в румунській тюрмі в 1959-1964 роках, де він перебував як політично-переслідувана осо-

**Вірю в богатирську міць твою,
Краю мій, для тебе день настає,
Сила збудиться лише в бою,
У мені, що ніч не досипав.**

Майже піввіку довелося йому жити на чужині, та всі роки він був нерозривно зв'язаний із рідною землею.

На відміну від багатьох поетів – емігрантів, яким судилося померти на чужині, не ставши на рідний поріг, доля піднесла Кирилу Андрійовичу неочінену милість. У 80 – х ро-

Закінчив свій земний шлях Кирило Андрійович. Любов до своєї землі, родини жила з ним завжди і залишилась жити з нами у його чудових мелодійних віршах.

Людина назавжди іде з життя. Залишається про неї вічна пам'ять.

Тетяна МАРКЕВИЧ,
головний спеціаліст Державного архіву Тернопільської області

Під час відкриття виставки в Держархіві Тернопільської області

Знагоди 165-ї річниці від дня народження Івана Пулюя – талановитого фізика, електротехніка, педагога, громадського діяча, публіциста і перекладача – в Державному архіві Тернопільської області відкрилась виставка «Мандрівник у незвідане», на якій представлено книги, статті в періодичних виданнях, світліни, що відображають життя і діяльність

Мандрівник у незвідане ...

вченого, уродженця Тернопільщини.

В першому розділі - приверне увагу відвідувачів фотокопія свідоцтва про хрещення І. Пулюя (2.02.1845р.), світліни родини І. Пулюя, батьківської хати в Гримайлові, могили І. Пулюя в Празі. Чільне місце серед представлених експонатів займають прижиттєві видання наукових праць І. Пулюя, опубліковані в «Записках наукового товариства імені Т. Шевченка» (Львів, 1894р.) українською мовою та в «Звітах засідань Цісарської Академії наук» (Відень, 1876р.) німецькою мовою, а також дослідження «Нові і перемінні звізди» (Відень, 1905р.) та посмертна згадка про І. Пулюя, вміщена в Календарі «Просвіти» за 1928 рік.

Окремий розділ виставки займають публікації про І. Пулюя в періодичних виданнях. Зокрема, цікавими є статті

Б.Грищука «Велич і трагедія обкраденого генія» з газети «Свобода» (від 31 січня 1995р.), В. Шендеровського «Помилка великого вченого, або кому належить епохальне відкриття?» з «Літературної України» (від 18 травня 1995р.) та багато інших. Заслужують уваги світліни одного з перших зображень (1896р.) зробленого з допомогою X-променів в лабораторії І. Пулюя з використанням «Пулюєвої лампи», медалі, присудженої І. Пулюю на Всесвітній виставці у Парижі в 1878р. за прилад для вимірювання механічного еквівалента теплоти, перших ламп власної конструкції.

В третьому розділі – матеріали про вшанування пам'яті вченого, які свідчать, що в 1995 році на Тернопільщині широко відмічалось 150-річчя І. Пулюя. Експонуються: спеціальний випуск газети «Ру-

салка Дністрова», запрошення на урочистий вечір з нагоди 150-ї річниці від дня народження І. Пулюя, Постанова Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1995р., № 237 «Про присвоєння імені Івана Пулюя Тернопільському приладобудівному інституту», програма міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження І. Пулюя та тези доповідей конференції від 24-28 травня 1995 року.

У рамках святкування 50-річчя Тернопільського технічного університету ім. Івана Пулюя, в жовтні 2009 р. відбулось урочисте відкриття бронзового погруддя геніального науковця і громадського діяча у фойє центрального корпусу технічного університету. Світліни цього заходу завершують еспозицію виставки.

